

تحلیلی بر بازتاب های دنیوی سخن بین خانواده در سبک زندگی اسلامی

محدثه سبحانی^۱

چکیده:

گفتار از بارزترین شاخص های هوشمندی و معیارهای سنجش شخصیت فردی و اجتماعی است.

خداآوند در قرآن بارها بر خوش زبانی و حسن کلام تکیه کرده و نیکو سخن گفتن و سخن نیکو گفتن، از ویژگی های اولیای الهی و مؤمنین وارسته بوده است. هر یک از افراد خانواده نیز می توانند با الگوگیری از سیره‌ی پیامبر(صلی الله علیه و آله) و تربیت شدگان آنها خوب سخن گفتن و سخن خوب گفتن را یاد بگیرند تا بازتاب مطلوب آن را نثار خود و خانواده کنند. در این پژوهش سعی شده تا به تحلیل بازتاب های دنیوی سخن بین خانواده در سبک زندگی اسلامی اشاره شود و تأثیرات مطلوب و نامطلوب بین زوجین، بین والدین و فرزندان، و بین فرزندان با یکدیگر بررسی شود . از جمله تأثیرات مطلوب سخن که به بررسی آنها پرداخته شده: زیاد شدن خیر در خانه، کنار آمدن با مشکلات، پیدایش حس احترام، ایجاد رابطه‌ی صمیمانه است؛ همچنین از جمله تأثیرات نامطلوب سخن: لجاجت، مسدود شدن راه ارتباطی، احساس تنفر و ایجاد دلسردی می باشد. این پژوهش به اعتبار موضوع و ماهیت از نوع بنیادی – توصیفی بوده و به روش علمی تدوین شده است.

^۱ ملیحه اسدی - اکرم بهرامیان - الهام مؤیدی - زهرا میرعباسی

کلید واژه‌ها: سبک زندگی اسلامی، سخن، زوجین، والدین، فرزندان

مقدمه:

متأسفانه با تهاجم فرهنگی و الگوگیری از زندگی غرب، بعضی مسلمانان از مکتب اهل‌بیت و زندگی اسلامی فاصله گرفته‌اند و آن‌طور که شایسته و بایسته است از درخشندگی دین اسلام استفاده نکردن؛ این درحالی است که سبک زندگی اسلامی، یک زندگی شیرین را به آنها می‌بخشد؛ چرا که از سویی رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به‌خاطر مکارم اخلاقی بوده و از سوی دیگر با سخنان و برخوردهای عملی به مردم نشان‌دادند که چگونه می‌توانند انواع مشکلات و ناملایمات را تحمل کنند. از آن روی که سخن گفتن در سرنوشت انسان تأثیرزیادی می‌گذارد و بازتاب‌های آن در خانواده اهمیت فوق العاده‌ای دارد که اگر نسبت به آن غفلت ورزیده شود، معلوم نیست چه اتفاقی بر سر فرزندان و زوجین خواهد‌آمد.

اینجاست که با الگوگیری از سیره‌ی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جانشینان و تربیت‌شدگان آنها - که سراسر نمودار و نمایشگر راه و رسم زندگی اسلامی بوده‌اند - می‌توان با سخنان خوب، بازتاب مطلوبی را نثار خود و خانواده کرد.

در بررسی سابقه و پیشینه‌ی موضوع این پژوهش، اثری که به طور جامع، به بررسی بازتاب‌های سخن گفتن در خانواده اشاره کرده باشد، یافت نشد. هر چند که مطالبی به صورت پراکنده در زمینه‌ی

روابط زوجین و تربیت فرزندان وجوددارد؛ اما نسبت به بازتاب سخن بین آنان توجه چندانی ننموده است.

بر این اساس، پژوهش حاضر به بررسی بازتاب‌های دنیوی سخن در خانواده در سبک زندگی اسلامی و با بهره‌گیری از آیات و روايات پرداخته است.

بازتاب دنیوی سخن بین زوجین در سبک زندگی اسلامی

وجود رابطه و پیوند شیرین و خدابسندانه با سبک زندگی اسلامی، به وسیله سخنی حاصل می‌شود که با رعایت آداب و کنترل آن همراه باشد. در این صورت است که زندگی خانوادگی ادامه‌دار خواهد بود؛ ولی در غیر این صورت، آن سخن می‌تواند باعث جدایی و سقوط و تباہی خانواده شود.

متاسفانه اکثر خانواده‌ها، از تأثیر فوق العاده‌ای کلام در زندگی خود اطلاع چندانی ندارند و شاید با یک سخن نسنجیده، زندگی خود را تلخ کنند. از این رو بررسی بازتاب‌های مطلوب و نامطلوب دنیوی سخن بین زوجین در سبک زندگی اسلامی ضرورت می‌یابد.

۱- بازتاب‌های مطلوب سخن

یکی از لذت‌های سالم در زندگی زوجین، گفت و شنود با همسر است. ممکن است این مسئله، کوچک و ناچیز بنماید، اما برای گرمی محیط خانه و به دست آوردن دل همسر، امری بسیار مهم است. اگر این گفت و شنودها طبق موازین اسلامی باشد مسلمًا بازتاب مطلوبی به همراه خواهد داشت. از جمله بازتاب‌های مطلوبی که به آن می‌پردازیم:

۱-۱- زیادشدن خیر در خانه

هر شخصی به طور فطری دوست دارد که زندگیش پر از خیر و برکت باشد؛ ائمه‌ی معصومین(علیهم السلام) با بیان چند حدیث، راه رسیدن آن را به ما نشان داده‌اند.

۱-۱-۱- سلام کردن

از جمله مواردی که خیر و برکت را در خانه می‌افزاید سلام کردن است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمودند: «و سَلَّمَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ يَكْثُرُ خَيْرٌ بَيْتِكَ^۱». چون وارد خانه شدی بر اهل خانه‌ات سلام کن تا خیر خانه ات بسیار شود.

و در حدیثی دیگر، امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «إِذَا دَخَلْتَ مَنْزِلَكَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ سَلَّمْ عَلَى أَهْلِكَ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ أَحَدٌ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ سَلَّمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ وَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ فَإِذَا قُلْتَ ذَلِكَ فَرَّ الشَّيْطَانُ مِنْ مَنْزِلِكَ^۲. هر گاه مردی به خانه وارد شد، کسی در آنجا باشد به او سلام کند و اگر کسی در آنجا نباشد باید بگوید: السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، پس زمانی که سلام گفتی، شیطان از منزلت فرار می‌کند.

وقتی شیطان با سلام کردن، انس و الفت بین زن و شوهر ایجاد می‌شود و کینه و کدورت از بین می‌رود و خیر و برکت به خانه روی می‌آورد.

پس لازم است هر یک از زن و شوهر، در سلام کردن سبقت بگیرند و دیگری نیز، با صدای بلند و با محبت و خوشروی جواب بهتری را ادا کند؛ همانطور که خداوند می‌فرماید : «وَإِذَا حُسِيْنُتُمْ بِتَحِيَّةٍ

^۱- شهاب الأخبار، ص: ۳۱۲

^۲- جامع الأخبار، ص: ۸۹

فَحَيِّوْا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أُوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا^۱. هرگاه کسی شما را سلام کرد و

ستایشی کرد، جواب سلام اورا به بهتر از آن پاسخ دهید.

همچنین سلام کردن ، تکریم همسر است که این احترام ، خود باعث آرامش و رفع خستگی و

ایجاد محبت می شود که این نیز خیر دیگری است .

در واقع به همان اندازه که دو زوج، منزلت و احترام یکدیگر را رعایت کنند، از آلودگی و لغزش

فاصله می گیرند و دیگر نیازی نیست تا احترام را از فضای بیرون از خانواده جست و جو کنند. پیامبر

اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تَؤْمِنُوا وَلَا تَؤْمِنُوا حَتَّى تَحَبُّوَا. أُولَا

أَدَلْكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابِبِتُمْ؟ افْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ». قسم به آن که جانم در دست اوست ، وارد

بهشت نمی شوید تا ایمان بیاورید ، وایمان نمی آورید تا همدیگر را دوست داشته باشد. آیا دلالت

بدهم شما را بر چیزی که اگر انجام دهید، همدیگر را دوست خواهید داشت؟ سلام را در میان خویش

آشکار سازید.^۲

۱-۲- ابراز تشکر

یکی دیگر از موارد ازدیاد خیر در خانه ابراز تشکر است. زن باید از زحمات شوهرش در خارج و

داخل خانه، به وسیله زبان تشکر کند و بداند که همسرش هزینه‌ی زندگی را تأمین می کند، و حاصل

دسترنج خویش را در اختیار او قرار می دهد؛ پس جا دارد که زن از کارهای همسرش قدردانی کند و

وجودش را گرامی بدارد. مرد نیز باید از تلاش‌های دلسوزانه‌ی همسرش در پختن غذا ، لباس شستن و

^۱- نساء ۸۶/

^۲- مشکاه الانوار، ص: ۱۹۹

است ، و بیشتر مورد عدم تأیید والدین یا فرزند بزرگ‌تر خانواده قرارمی‌گیرد ، یا امکانات مادی کمتری

دریافت می‌کند احتمالاً از آنها می‌رنجد که نتیجه‌ی آن دعوا وضدیت بیشتروسازگاری ضعیف‌تر است .

به همین خاطر خواهر و برادرها برای کاهش دادن این رقابت و همچشمی ، اغلب سعی می‌کنند با

یکدیگر تفاوت داشته باشند و به خاطر منحصر به فردبودن خود توجه والدین یا بزرگ‌ترها را جلب

کند و در این حال جنبه‌های مهمی از رشد یکدیگر را شکل می‌دهند .

با این که تعارض ، بین خواهر و برادرها وجوددارد ، ولی آنها کماکان برای مصاحبت و کمک به

یکدیگر متکی هستند.

وقتی پژوهشگران درباره‌ی فعالیت‌های مشترک روزانه‌ی خواهرو برادرها جویا می‌شوند ،

اظهارمی‌کنند که خواهرو برادرهای بزرگ‌تر به خواهر و برادرهای کوچک‌تر در زمینه‌ی تحصیلی ،

روابط با همسالان ، فرمانبرداری از والدین ، اخلاقی و رفتارکمک می‌کنند . همچنین هر دو در مسائل

خانوادگی به یکدیگر کمک می‌رسانند .

چه شگفت انگیز است گفتار و هم صحبت شدن بزرگ‌ترها با کوچک‌ترها که خواهر یا برادر

بزرگ‌تر بر کوچک‌تر از خود چه قدر تأثیر گذاشت و موجب تغییر محسوس در گفتار و کردار آنها

گردیده است و می‌توان به طوروضوح دیدگاهی که والدین حضورندارند ، خواهر و برادرها جای خالی

آنها را پرکرده و به یکدیگر کمک می‌نمایند .^۱

نتیجه:

* سخن مطلوب بازتاب مطلوبی همانند: خیر خانه، زیاد شدن نعمت، کنارآمدن با مشکلات زندگی و اثبات دوستی می شود.

* سخن نامطلوب بازتاب نا مطلوبی مثل: ایجاد دلسردی، تحقیر و اهانت، شر و رنجش خاطر، اختلاف و دشمنی و نافرمانی می شود.

* احترام فرزندان به والدین در اثر نفوذ کلام، پرهیز از زیاده روی در شوخی و پرهیز از گفتار سبک در والدین به دست می آید.

* والدین و فرزندان رابطه صمیمانه خود را از طریق ابراز محبت و سلام کردن به یکدیگر حفظ می کنند. والدین نباید با گفتارشان باعث حسادت و لجاجت در فرزندان شوند، بلکه رفتار آنها را از طریق موعظه و فرو بردن خشم و تحسین به موقع تغییر دهند.

* از جمله تأثیرات مهم گفتاری که فرزندان در یک خانواده اسلامی می توانند بر یکدیگر داشته باشند، بالارفتن عزت و اعتماد به نفس، انگیزش پیشرفت، کسب مهارت‌های اجتماعی، سلامت و رشد فردی - اجتماعی، احترام به دیگران و اعتماد به آنها می باشد.

فهرست منابع

*قرآن کریم

- ۱- آشتیانی، میرزا احمد، شاگردان، ۱۳۶۲ طرائف الحکم یا اندرزهای ممتاز، تهران، کتابخانه صدوق، نوبت چاپ: سوم.
- ۲- افروز، غلامعلی، ۱۳۷۳ روان‌شناسی تربیتی، چاپ دوم، زمستان
- ۳- برک، لورا، ۱۳۹۰ روان‌شناسی رشد/ازلقاء تا کودکی، ترجمه یحیی سیدمحمدی، انتشارات ارسباران، چاپ نوزدهم، پاییزه.
- ۴- پاینده، ابو القاسم، ۱۳۸۲ نهج الفصاحة مجموعه کلمات قصار حضرت رسول ص، تهران، دنیای دانش، نوبت چاپ: چهارم
- ۵- تمیمی آمدی، عبد الواحد، ۱۳۶۶ تصنیف غرر الحکم و درر الكلم، قم، دفتر تبلیغات.
- ۶- حرانی، ابن شعبه، ۱۴۰۴ تحف العقول عن آل الرسول ص، قم، جامعه مدرسین، نوبت چاپ: دوم
- ۷- خوانساری، جمال الدین، ۱۳۶۶ شرح آقا جمال الدین خوانساری بر غرر الحکم، ۷ جلد، دانشگاه تهران - تهران، چاپ: اول.
- ۸- سادات، محمدعلی، راهنمای پدران و مادران، انتشارات دفترفرهنگ اسلامی
- ۹- سید رضی، ۱۴۱۴ نهج البلاغه، قم، هجرت.
- ۱۰- شیخ حسن فرزند شیخ طبرسی، ۱۳۷۰ مکارم الأخلاق، قم، شریف رضی، چهارم

۱۱- شیخ صدق، ۱۴۰۴ من لا يحضره الفقيه ، قم ، جامعه مدرسین ، نوبت چاپ: دوم، تعداد

جلد: ۴

۱۲- شیخ صدق، ۱۴۰۶ ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، قم، دار الرضي.

۱۳- شیخ صدق، ۱۳۶۲ الخصال، قم، جامعه مدرسین، تعداد جلد: ۲

۱۴- شیخ صدق، ۱۴۰۰ أمالی الصدق، بيروت، اعلمی، چاپ: پنجم.

۱۵- شیخ کلینی، ۱۳۶۲ الکافی، تهران، اسلامیه، نوبت چاپ: دوم، تعداد جلد: ۵

۱۶- شفیعی مازندرانی، محمد، ۱۳۸۵ راز خوشبختی و اعجاز، مازندران، عطر آگین، چاپ سوم.

۱۷- شعیری، تاج الدین ، ۱۴۰۵ جامع الأخبار، قم، انتشارات رضی.

۱۸- عطاردی، عزیز الله، ۱۳۷۴ مشکاة الانوار - ترجمه عطاردی، تهران، عطارد.

۱۹- علامه مجلسی، بحار الأنوار الجامعة للدرر أخبار الأنئمة الأطهار، تهران، اسلامیه.

۲۰- فائضی ، علی ، جایگاه روش‌های تنبیه در تعلیم و تربیت ، انتشارات طلوع آزادی ، چاپ سوم

۲۱- فلسفی، محمد تقی، ۱۳۶۸ الحدیث-روایات تربیتی، ۳ جلد، دفتر نشر فرهنگ اسلامی - تهران، چاپ: مکرر.

۲۲- فقیه ایمانی، مهدی، ۱۳۷۵ نقش زبان در سر نوشت انسان ، قم ، اسماعیلیان و مولف،

۲۳- قائمی ، علی ، ۱۳۵۴ تشکیل خانواده در اسلام ، تهران ،

۲۴- قضاۓی، قاضی، ۱۳۶۱ شهاب الأخبار با ترجمه ، تهران، موزع انتشارات علمی و فرهنگی.

۲۵- کرری ، الیابت ، ۱۳۸۸ تربیت کودک ، ترجمه ن.پارسا ، چاپ پنجم .

۲۶- کراجکی، ابو الفتح ، ۱۴۱۰ کنز الفوائد، قم، دارالذخائر، ، تعداد جلد: ۲

۲۷- گنیوت ، هیم . ۱۳۷۰ نفوذ در دنیای کودک ، ترجمه شهلا انسانی، انتشارات آرمان ، چاپ سوم

۲۸- گیلانی، عبد الرزاق ، ۱۳۷۷ مصباح الشریعه-ترجمه عبد الرزاق گیلانی، ۱جلد، پیام حق - تهران،

چاپ: اولش

۲۹- محدث عاملی، ۱۴۰۹ تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشیعه، قم ، آل البيت، تعداد

جلد: ۳

۳۰ - شیخ مفید، ۱۴۱۳ أمالی المفید، ۱جلد، کنگره شیخ مفید - قم، چاپ: اول،

۳۱- موسوی همدانی، ابوالحسن، بحار الانوار- ترجمه جلد ۶۷ و ۶۸، تهران، کتابخانه مسجد ولی

عصر،بی تا

۳۲- واعظ، تاج لنگرودی ، محمد مهدی ، ۱۳۷۶ اخلاق زن و شوهر ، تهران ، دفتر نشر ممتاز